

SUNUS

Insanlık tarihinde, tüm insanlign **es zamanli** yasadma olmasi veya olamaması etkileyici ve çarpici görünümser sergiler. İnsanlık tarihinin baslarında çeşitli teknolojiler, dünyanın muhtelif bölgelerinde sasirtici olarak asagi yukari es zamanda (ayni tarihlerde) ortaya çıkabilmiştir. Örneğın: Vahsi hayvanların ehlileştirilmesi, bitki islahi, çömləkçilik, saat ve gözlük gibi. 15ci yüzyıldan itibaren es zamanli yasadma bozulmaya yüz tutmuştur. 19cu yüzyılda ise, toplumların **uygar** veya **uygar** olmayan uluslar görünümüne geçmesi ile es zamanli yasadma dünyada son bulmuştur. 20ci yüzyılda, farklılaşma dahada keskinleserek **kuzey yarım küre** ve **güney yarım küre** halinde bölünmeye sürüklenmiştir. Bu iki yarım küre arasında, gelir düzeyi, gelir dağılımı, eğitim düzeyleri, teknoloji sahipliği, bilgi biriktirme kapasiteleri, yasadma kalitesi, insan ömrünün uzunluğu ve yasadma ait mutluluklar açısından uçurumlar olmuştur. Bugün İnsanlign önünde duran **varolma sorununun** bir boyutu; bölünmenin ve yarılanın farkına vararak aynı eğilimin devam etmesi halinde doğacak tehditleri bilinçle görebilmesi, kavrayabilmesidir. İnsanlık onurunun evrensel görünüme kavuşturulması için; **politik, ekonomik, bilimsel, sanatsal, dinsel** ve **egitsel** tüm gayretlerin dünya ölçeğinde örgütlenerek önce yarılmayı durdurmak, daha sonra da onarmak üzere seferber edilmesi gerekmektedir. Diğer kelimelerle, bütün yönetimler (hükümetler ve toplum liderleri) dünya bilgi ve kültür stogunu zenginleştirmek, insan özgürlüğünü arttırmak, dünya ölçeğinde refahın yaratılması ve dağılımının yeniden örgütlenmesi için uluslararası barışçıl ve uzlaşmacı bir işbirliği sergilemelidir.

Diğer taraftan yakın bir tarihe gelinceye kadar, dünyayı çekip-çevirme ve yönetim eylemlerinde dünya eko sisteminin; insanoglunun yarattığı sosyalküre ve teknoküreden bağımsız veya lineer ilişkili olduğu yanlışlığına düşülmüştür. Bu yanlışlığın insan yasadma için oluşturduğu tehdidin boyutu, bütün çıplaklığı ile insanoglunun büyük çoğunluğu tarafından henüz anlaşılabilmiş değildir. Bu yanlışlığı, insanlign önünde duran varolma sorununun **ikinci boyutudur**. Artık, insanlık doğadan gerektiğinden fazla yarar sağlamaktan uzak durmalı, bu konuda doğanın koyduğu sınırlamaları hesaba katmalıdır. Diğer kelimelerle **dünya ekolojik** sistemine (yakın gelecekte bu terim **evrenin ekolojisi** olacak) **hakim olmak** üzere onunla çatışmayı bırakmalı, bunun yerine onunla uyusarak **ortak-yasadma** öğrenmelidir. Ancak insanlık, boyutları bir birinin içine geçmiş bu sorunun üstesinden gelebilmek için; Albert Einstein'ın yol gösterdiği gibi, yeni bir düşünce düzeyine sıçramak zorunluluğundadır.

Bu bağlamda bilim tarihinin özet bir değerlendirmesi yol gösterici olacaktır. Sokrates (M.Ö. 468-400) bilginin amacı, **insanın kendisini bilmesidir** diyordu. İlk çağlarda duyular vasıtası ile elde edilen bilgi **süpheli** olarak görülüyordu. **Gerçek** bilgi ise ancak insan aklının ürünü olabilirdi. İnsan dünyanın merkezinde ve dünya da evrenin merkezinde idi. Herhalde bilim tarihinde raslanan ilk devrimsel **paradigma** budur.

Copernic (1473-1543) ünlü kitabında **Dünya güneş etrafında dönüyor ve dünya evrenin merkezinde değildir** diye yazdı. Bu görüş, o güne kadar süre giden evrenin merkezinde oturan ve insan akli ile elde edilen bilgiyi gerçek kabul eden insan merkezli **paradigmayı yıktı**. Bu yıkılış ile insanlık daha verimli bir döneme girdi.

Rene Descartes (1596-1650) ise, **güçlükleri çözümlenecek kadar küçük parçalara bölün, en basitten en karmaşığa doğru ilerleyin** diyerek, insani bilime ve dogmakta olan tüm teknolojilere hakim kılan yeni bir paradigma önerdi. Analitik düşünceyi metodlaştırdı. İnsani, olus halinde bulunan yeni ve mekanik bir dünyanın kurucusu yaptı.

Charles Darwin (1809-1882), **dogal eleme yoluyla organik evrim** teorisini ortaya atarak, insani evrim ağacının ucuna yerleştiren ve derin toplumsal etkiler yaratan bir paradigmayı geliştirdi. Bu paradigma insani dogadaki hakiki boyutuna döndürüyordu.

Heisenberg'in (1901-1976) başlattığı sistem bazlı düşünce kuantum mekanigi ile ilgili **belirsizlik teorisini** ortaya koydu. Bu görüş; Descartes'in parçalara bölerek bütünü kavrama paradigması yerine; **"bütün parçaların niteliklerinden daha fazla bir şeydir"** veya başka bir deyişle **"bir sistem parçalara ayrılarak kavranamaz, parçaların özellikleri bütünün özelliklerini içermez"** olarak ifadelendirilebilen yepyeni bir paradigmanın dogmasına yol açtı. Bu paradigma fizikte sok etkisi yarattı ama, canlı sistemlerin ve yaşamın daha iyi betimlenmesini olanaklı kıldı.

Sistem paradigması, **herşeyin herşeyle ilişki** içinde olduğunu ifade ediyordu. Gerçekliğin bir ilişkiler ağı içinde isledigini ortaya koydu. Yeni paradigma, tüm bilimsel kavram ve kuramların, **sinirli dogrulukta** ve **yaklaşık bir betimleme** olduğu gerçeğini isaret ediyordu. Diğer kelimelerle, bilimin hiç bir zaman **mutlak** ve **tam bir anlamayı** insanlığa sunamayacağı açıkça anlaşıldı.

Günümüzde devrim niteliğinde insanlığı etkileyecek olan son paradigma ise, gezegen ölçeğinde bir ağ örgüsü biçiminde şekillenmekte olan **siber canlı** yaşamının (insanları, toplumları, makinaları, ve bilgisayarları kapsayan biyolojik-mekanik-elektronik melez bir organizma) **sürdürülebilir evrimi** ile ilgilidir. Çagımız düşünürlerinden Joel de Rosnay (1995) **siber-canlinin evrimi, onun yasamsal fonksiyonlarının ortaya çıkması ile sonuçlanıyor** diyor. Düşünür bu fonksiyonların birbirine bağımlı olduğunu, es zamanlı ve iç-içe bulunduğunu da ekliyor. Rosnay **siber-canlinin sanayii ve ekonomi yoluyla enerjiye ve maddeye egemen olmak istedigini; tarım, biyoteknoloji ve kentlerle biyo - ekolojiye (dirim küreye) müdahale ederek onu degistirmeye yöneldigini; matbaa, bilgisayar ve iletişim ağları ile bilgiyi fethetmekte olduğunu** söylemektedir. Siber-canlinin evrimi **yalından, karmaşıklığın artmasına dogrudur**. Bu evrimin kuramlarının ortaya çıkarılması ve anlaşılabilmesi için kendinden **organize olan yapıların** ve **dagılmaya yatkın yapıların** davranış ve olusumlarının anlaşılması ve özellikle **karmaşıklığın matematiginin** kurulması gerekmektedir. Zaten son 30 yılda bilimsel bilgilerimizin içeriğine bu kavramlar girince siber-canlinin evrimi çözümlenmeye başlamıştır. Bu konuda Capra son kitabı dahil, tüm eserlerinde (Özellikle: The Turning Point 1982) bu çözümlenmeyi olanaklı kılmış ve hızlandırmış olan çağdas düşünürlerin basında gelmektedir.

Çagimizda insan düşüncesinin evrilmiş son merhalesi **sorumluluk** odaklidir. İnsan bilinci sadece yaşamaktan veya gözlem yapmaktan öteye, gördüklerini hissettiklerini idrak etme kapasitesine ulaşmış; diğer kelimelerle **bildigini biliyorsa**, sorumluluk kavramı da oluşacaktır. İnsan zihinsel yeteneklerle donatılmıştır. Davranışlarından önce mevcut bilgilerini ve çevreden gelen yeni bilgileri bu yetenekleri ile ilintilendirip **isler**. Böylece olası davranışlarının sonuçlarını önceden tahmin edebilir. O halde bilerek yaptığı davranışı, ona **sorumluluk** yükler. Sorumluluk zihinsel yeteneklerimizin bir bedelidir. Sorumlu olmanın ahlaki (etigi) ise, siber-canlının sürdürülebilir biçimde evrimine katkıda bulunmaktadır. Sorumluluğun ilkeleri arasında **açıklık, seffalık, katilimcilik, paylaşımcılık, bağımlılık, esneklik** yer alır. Capra'nın bu son eseri **çagimizin sorunlarına çözümler içermektedir. Ancak anlayışımızda, düşünce biçimimizde kökten bir dönüşüm gerektiğini vurgularken**; bilimde, toplumsal dünya görüşümüzde temel bir değişimin esiginde bulunduğumuzu ve belki de yakın bir gelecekte bir yol ayrımında (çatallanma noktasında) bulunabileceğimizi söylemektedir. Capra **ise yarayabilen çözümlerin ancak varlığını sürdürebilenler olduğunu** ifade etmektedir. **Varlığını sürdürebilen** çözümleri üretmek için insanlığa; **derin çevrebilimsellik** olarak tarif ettiği, tüm evrenin bir ağ biçiminde evrildiğini derinlemesine anlayan **çevrebilimsel okur yazarlığı** önermektedir.

Capra **Dönüm Noktası** (Turning Point) adlı kitabının **Yasamin Sistem Görünüsü** konulu bölümünü, bu kitabında (Yasamin Örgüsü – Web of the Life) genişlettiğini ifade eder. Kendi önsözünde **bugüne kadar hiç kimsenin yeni bilimsel gelişmelerin tutarlı bir sentezini ve bunları uzman olmayan okuyucuya aktarmayı denemediğini söyler ve “Yasamin Örgüsü'nün gayreti ve vaat ettiği iste budur”** der. Kısa Capra bu kitabı ile özellikle; son elli yıl içinde oluşan bilimsel gelişmelerin ve bulguların bütüncül ve olaganüstü bir **bilim tarihi sentezini** okuyucuya aktarmaktadır. Bu bilim tarihi sentezi son onlu yıllara odaklanmış da bölüm, bölüm son 100 yılı, son 400 yılı da kapsar. Hatta milyarlarca yıl gerilere giderek canlı evrimi ustaca aydınlatır. Kitap, bir bilim tarihinin çok ötesinde; zihnin, maddenin ve yaşamın birleşik bir görünüşünü sunan yeni bir **canlı sistemler kuramı** için esaslı bir denemdir. Capra yaşamla ilgili ağ benzetmesini sunarken ağlarda hiyerarsinin yokluğunu da vurgular.

Aslında Capra **“Yasamin Örgüsü”** kitabının en sonunda amacını şöyle özetlemektedir: **“Yeni bir bin yıla ilerlerken insanlığın yaşamını sürdürmesi, çevrebilimsel okur yazarlığımızla, çevrebilimin ilkelerini anlama ve buna göre yaşama ve davranma yeteneğimize dayanacaktır”**. Şüphesiz çevrebilimsel okuyucuların sayısının her geçen gün artması siber-canlının bilincine yüklenen sorumluluğu gittikçe aydınlatacaktır. Böylece insanlığın sorunlarını **varlığını sürdürebilen çözümlerle** cevaplamak olanaklı da her geçen gün yükselecektir.

 yapı merkezi kurulduğu ilk yıllarda (1965), daha sonraki tüm faaliyetlerini yönlendiren **“çagımıza ve toplumumuza karşı sorumluyuz”** ve **“mutluluk inşa ederek, mutlu oluruz”** değerlerini ilke edinmişti. Kitabı okudumda içeriğinde savunulan değerlerin, bizim değerlerimizle bu kadar örtüşmesinden çok etkilendim. Yazarın olgunluk dönemini belgeleyen bu 4.cü eserin, ülkemizin içinde bulunduğu sıkıntılı bir geçiş döneminde bir algılama isigi olacağını düşünerek, Yapı Merkezi tarafından Türkçeleştirilip okuyucuya sunulmasına karar verdim. Yapay sorunları ile boğuşan güzel Türkiye'mizin, neden bir türlü verimli bir gelişme sürecine girememesinin gerçek sebeplerine yönelik doğru cevapları ve çözümleri, büyük olasılıkla, elinizdeki eserde bulabilirsiniz. **İnsan yaşam örgüsünün iplikçigidir. Örgü için yaptıkları; kendisine yaptıklarıdır.**

Bilime yatkın, bilgi isleyen yeni bir Türkiye'nin uzakta olmadığı inancı içinde, bütün okurlara mutlu yıllar, ülkemize aydınlık günler diliyorum.

Bu arada kitabı, İngilizce aslından büyük bir titizlikle türkçeleştiren Prof. Dr. Beno Kuryel'e, kitabın baskıya hazırlanmasında birçok bürokratik işlemleri yürüten yardımcı Ates Sungur'a, baskının en iyi şekilde oluşması için Yayıncı Merkezi ile titiz bir çalışma yürüten Mustafa Peynirci'ye; görüşleri ve katkıları ile kitabın kalitesini yükselten esim Ülkü Arioğlu'na teşekkürlerimi sunmayı zevkli bir görev biliyorum.

Ersin ARIOĞLU - Yayıncı Merkezi - 10.12.2000